

:date: 2015-10-20 22:51:10 +0300

Zaib'in Kevni ile tanışması üniversite sıralarında olmuştur. Onsekiz yıl önce. Kevni İstatistik dersinde asistanlık yapıyordu ve Zaib de o dersi iki defa aldı. Çaktığı tek ders olduğu için ikinci alışımda, her sınavdan önce ıvır zıvır konular da dahil olmak üzere Kevni'ye sormaya giderdi. Kevni doktoradan, Zaib de lisanstan mezun oluncaya kadar arkadaşlıkları devam etti. Daha sonra da istatistik dışında ilgi alanları kesiştiği için çok yazıştılar. Kevni de eski okuluna geldikçe Zaib'in evinde kaldı. Bu zamandır Zaib Kevni'nin evini ilk defa ziyaret ediyordu.

Taksiyle evi bulmaları yine çok kolay oldu. Sade bahçeleri içinde sakin duruşlu evlerin bulunduğu bir mahalleydi. Akşam olmak üzereydi, Kevni onları kapıda karşıladı.

- Demek otele yerleştiniz. Ben de bir daha otel bulacağım kendime.
- Evinin küçük olduğunu biliyorum, hem biz iki kişiyiz, ağırlaması zor insanlarız.
- Hadi öyle olsun ama bir dahakine bırakmam. Evin küçük olmadığını göreceksiniz. Fazla eşya olmadığı için hepimize yetecek kadar geniş.

İçeri girdiler. Mutfak ve oturma odası karışımı bir odada, Kevni'nin kendilerine kahve yapmasını seyrettiler. *Aç mısınız? Hayır, yedik. Kahvenin yanında kurabiye?* Sjacin buna *hayır, teşekkürler* derken, Zaib *olabilir* dedi.

Bir masanın iki tarafında oturdular. *Nasıl buldunuz Zerkubia'ya, ilk şoku atlattınız mı?* diye konuşmaya başladı Kevni. Zaib güldü. *Sanırım birkaç günümüzü alacak* dedi.

- Birkaç günde atlatırsanız gayet başarılı sayılır. Batı'da buranın mitolojik bir havası var. En görünen yönü robotlar tabi, onlar şaşırtmıştır. Hangi jemmeye verdiler sizi?
- Benimki Duvadeel dedi Zaib. Sjacin'ı da, neydi, *Hemriaton'a* verdiler.

Kevni bunu duyunca gülümsedi.

- Bu profileme işini gerçekten iyi yapmaya başladılar. Zerkubia insanını da otomatik atamaları lazım. Çok soru sordular mı?
- Hangi renk çorapları sevdiğimi bile sordular dedi Sjacin, biraz sinirli. Robotlar saygısız değil ama ne biliyim, çok fazla soru sorulmasından hoşlanmadım.
- Bunu sizi doğru yönlendirmek için yapıyorlar dedi Kevni. Zerkubia'ya mahsus bir kurum olduğu için bunlar.
- Gerçekten de, ne işe yarıyorlar ki, herkesin üye olmaya mecbur olduğu kulüp, dernek gibi bir şey mi bu?
- O kadar basit değil. Mecburiyetin olmasının sebebi, Batı'da devletin yaptığı bazı kanunların burada jemmiyelerce yapılması. Kısaca anlatmak gerekirse, her jemmienin hukuku farklı.

- Nasıl yani?
- Mesela siz evlenmek istediniz. İkiniz de kendi jemmiyenizden, eşinizin uygun olup olmadığına dair izin almak zorundasınız. Aynı jemmide olsanız dahi böyle. Sonra mesela, çocuk sahibi olmak istemiyorsunuz ancak hamile kaldınız, kürtaj hakkınızın olup olmadığını jemmiyenizin hukuku belirler. O kadar basit değil yani.
- Ama bu biraz barbarlık değil mi? diye sordu Sjacin hayretle.
- İlk duyduğunuzda evet, öyle. Ancak herkesin jemmiesini değiştirme hakkı var. Hayat memat meselesinde öyle yapıyorlar.
- Biz de, mesela, değiştirebilir miyiz?
- Evet. Yarın gidip, falanca jemmiiye girmek istediğinizi söylersiniz, onlar da sizi alır ve bundan sonra onların hukukuna tabi olursunuz.
- Ama bu ne işe yarıyor ki şimdi? Zorlama şansı yoksa.
- Jemmiyenin verebileceği cezalar var, para cezası var, ihraç var, hukuki davaların da pek çoğunda mühadil oluyorlar. Biri suça karıştıysa, işin aslını bulmaya mesai harcıyorlar ancak ceza hukuku onların alanı değil. Daha çok sivil hukuk denilen konuyla ilgili onların hukukları.
- Ben bunun ne işe yaradığını hala anlamadım dedi Zaib.
- Robot İşyanlarından önceki modern zamanları biliyorsun. 20 yüzyıl, 21. yüzyıl falan.
- Evet.
- O zamanlar devlet ve birey arasında bir çekişmeden bahsedilir. Okumuştundur belki, totaliter devletler varmış, bireyin haklarını belirlemeye çalışan. Milliyetçilik diye bir kavramdan bahsederler. Devletler kültürlerin koruyucusu gibi hareket edermiş.
- Bizimkiler hala öyle biraz. Batı kültürünü korumaya çok önem veriyorlar dedi Sjacin.
- Zerkubia devleti, daha doğrusu bizim tabirle *süreç* kültürler konusunda mümkün olduğunca tarafsız kalmaya çalışır. Ancak bir yandan da Batı'nın yaptığı gibi, bireyi *tam özgür* bırakmaz. Çünkü birey, kültür taşıyıcısı olmak için çok küçüktür. Onun için Batı ülkelerinde gördüğümüz insanların hepsi birbirine benziyor, benzer şekilde yaşıyor, benzer şekilde çalışıyor ve benzer şekilde ölüyorlar. Evet, hepsinin özgürlüğü var, istediklerini yapabilirler, ancak bu özgürlüğü kullanacak imkanları yok. Maddi imkanları yok ve hemen her kültürün ihtiyaç duyduğu çevre, cemaat, topluluk yok. Olsa da bunların çoğu Kapitalizmin bir parçası gibi, sadece maddiyat odaklı hareket etmek zorunda.
- Kevni neredeyse nefes anlatmadan bunları söyledikten sonra, derin bir nefesle ve ardından kahvesinden bir yudum aldı.

Sjacin biraz afallamış bakıyordu. *Birey tam özgür değil mi yani sizde?*

– Muhtemelen Batı’dakinden daha özgür. En azından ben öyle hissediyorum. Bununla beraber biz insandan taşıyamayacağı bir yük sırtlanmasını beklemeyiz. Kültürle ilgili aklınıza ne geliyor, dil olsun, din olsun, hayat tarzı olsun, bunların hiçbirini insan kendi başına yaşayamaz. Bunlar konusunda insana özgürlük vermek demek, eğer bunları yaşamak için gerekli araçları sunmuyorsak, bir adaya aletsiz atmak gibidir. İnsan bütün kültürünü kendisi yapmadığına, böyle bir imkanı olmadığına göre, yaşamak istediğini *başkalarıyla* yaşamak zorunda. İşte jemmieye bu *başkaları* oluyor.

– Ama bedeli özgürlüğün kısıtlanması değil mi?

– Özgürlük saf halde bulunan bir şey mi? İnsan *bir konuda* özgür olur veya olmaz. Kimse mutlak manada özgür değil, hepimizin sınırları var.

– İşte o sınırlardan bahsediyorum, bunları jemmieye bırakınca, insanların hayatlarında korkuları artmıyor mu? Dışlanmak korkusu mesela?

– Bu olabilir, bunu kabul ediyorum. Ancak dışlanmak derken, Batı’da olmayan bir müesseseden dışlanmaktan bahsediyoruz. İnsanlar jemmiesiz yaşayabilir mi, evet, devlet takip edip, bir yere yönlendiriyor ama seçtiğiniz jemmienin *yok gibi* olmasını da temin etmek mümkün. O zaman Batı’daki durumun aynısı oluyor. Yalnız kalıyorlar.

– Batı’da yalnız mı kalıyorlar sizce? Bence çok yanlış tanıyorsunuz.

– Tanıyorum. Uzun yıllar orada yaşadım. Zaib’le de orada tanıştık, malum. Zerkubia’da en özlediğim şey jemmieelerdi. Burada da insanlar birbirinden çok farklı, ancak ben jemmiede benimle aynı değerlere sahip, hayata benzer yerden bakan insanlar olduğunu ve onların samimi olduğunu biliyorum. Batı’da bunu bulamadım. Sizin için var mı? Kaç kişiyle bunu hissedersiniz mesela?

Sjacin durakladı. *Arkadaş zaten bu demek değil mi? Yani aynı değerleri paylaşmak anlamında.*

– Hayır, hayır, arkadaşlık başka bir şey. İnsanlar birbirinden farklı yaşam biçimlerine sahip olsalar da arkadaş olabilirler. Mesela dini bir topluluğa üye misiniz, devam ettiğiniz bir dernek, kulüp gibi bir yer var mı?

– Ben Ateistim. Hiç dindar olmadım. Dini de sevmem zaten dedi kadın.

– Benzer bir şey bulmaya çalışıyorum. Mesela yarın jemmienizin meclisine gidelim. Orada insanların sizinle ne kadar benzer olduğunu ve ne kadar kolay iletişim kurduğunuzu görüp şaşıracağız.

– Şaşırdım gerçekten. Ben Zerkubia’da Ateist yok sanıyordum, eğer varsa şaşırdım dedi Sjacin.

Kevni güldü.

– Haha, çok. Bizde çok çeşitli renklerde Ateistler vardır ve hepsi de fikirlerini ciddiye alırlar. Zerkubia’da günlük ve haftalık yayınlar genelde ücretsizdir, yüz

kişilik jemmiyelerin bile çıkardığı dergiler var. Oradaki insanlar bunu satıp para kazanmak için veya toplumun geneli için yapmıyorlar, çoğu kendi yazıyor, kendi okuyor ama zaten asıl önemli olan da bu. Çünkü jemmiye bir insan topluluğu olarak, aynı zamanda düşünen ve yaşayan da bir kurum.

– Yüz kişilik olanlar da mı var?

– En az oniki olmak zorunda sanırım. Arada bunun kanunlarını değiştiriyorlar. *Biz bir jemmiyeyiz* demek için gerekli sayı bu, ancak mesela okul açmak için ikibin kişilik olması lazım. Yoksa başka bir jemmiye ile anlaşıp, onun okullarına...

– Okulları da jemmiyeler açıyor, dedi Zaib heyecanla.

– Evet. Eğitim de büyük ölçüde jemmiyelere bağlı. Onbeş yaşına çocukların eğitimi öyle yani. Ondan sonra da büyük jemmiyelerin okulları var, onlara gidebilir veya bağımsız okullara devam edebilirler.

– Onbeş yaşına kadar mı eğitiyorsunuz dedi Sjacin, tahfif ve alay karışımı bir sesle.

Kevni sabırla

– *Kültür eğitimi* onbeş yaşına kadar, daha sonra meslek eğitimi var, genelde hem çalışıp, hem okur insanlar bizde.

– Nasıl yani?

– Bizde eğitimin üst sınırı yok, günde iki üç saat ya öğrenmek ya öğretmekle zaman geçiririz. İki üç saat de kendimiz çalışırız.

Sjacin sustu. Eleştirmek isteyen ama neresinden başlayacağını bilemeyen bir hali vardı. Kevni devam etti.

– Onbeş yaşından sonra başlar bu düzen, devam eder. İnsanların çalışması bazen artıyor, devlette bazı yöneticilerin altı yedi saat çalıştıklarını biliyorum ama onların da günde iki üç saati eğitime ayırmaları gerekiyor.

– Bunu sonra konuşsak dedi Zaib, Sjacin'ın asılan suratından bir şeylerin ters gittiğini anladı ama bu durumdaki erkeklerin ekseriyeti gibi konuyu değiştirmekten başka bir fikir bulamadı.

– Yo yo, ben iyiyim dedi Sjacin. Sadece çok ilginç geldi. Kevni sanki cennet gibi anlatıyor ama biz buranın totaliter bir ülke olduğunu biliyoruz.

Kevni şaşırdı. *Totaliter mi?*

– Evet. Dışardan öyle görünüyor yani. Sizde çok partili sistem var mı mesela?

– Evet. Çok partili sistem var. Evet.

– Düşünce özgürlüğü?

– Evet. Dediğim gibi, jemmiyelerde...

– Ama dışardan sanki bunların hiç olmadığı bir yer gibi görünüyorsunuz.

– Buna ne cevap verebilirim? dedi Kevni. *Gözünü kapatıp, ortalık karanlık diyen gibisiniz o zaman.*

– Yani sanki Zerkubia’da hiç farklı ses yokmuş gibi duruyor. Tek adam yönetimi varmış gibi.

– Bunları bir gazeteci olarak mı söylüyorsunuz?

– Evet. Batı’nın size bakışı bu. Buradaki sistemi az çok biliyorum, gelmedem önce bir şeyler okudum ama bana pek de öyle demokratik bir sistem gibi gelmedi. Bireyin haklarını korumuyor.

– Ne gibi bir eksiğini gördünüz kendi düzeninizden?

– Anlattığınız gibi, herkesin bir yere bağlı olması gerekmesi mesela. Bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. İnsanların kimseye görüşlerini açıklamadan, bunları sürdürme imkanı olmalı.

Kevni sinirini bastırmak ister gibi güldü.

– Böyle bir imkan yok mu sizce? İnsanların her şeyi açıklamak zorunda olduğunu mu sanıyorsunuz?

– Ama belli bir jemmeye girmek, onların hayat tarzını benimsemek anlamına gelmiyor mu? Ben mi yanlış anlıyorum.

– Evet ama insanlar bunu kendi tercihleri doğrultusunda yapıyorlar.

– Hiçbir baskı yok diyorsun, mesela, bize bugün yapıldığı gibi, neredeyse ayakkabı numaramız bile soruldu.

Kevni kendi kendine mırıldar gibi, bir yandan da gülerek

– Büyük ayakkabılılar var... dedi

– Efendim?

– Büyük ayakkabılıların jemmiyesi var. Büyük ayaklıların veya. Standart ayakkabı bulamıyorlarmış, belli ayakkabıcılarla anlaşıyorlar, belli otellerde kalıyorlar. Hayatlarının en önemli tarafı bu olduğu için jemmiyeleri de böyle.

Sjacin afalladı

– Ayakkabı numarası lafın gelişi idi.

– Biliyorum. Ama sorabilirlerdi de. Robotların nasıl çalıştığını bilirsiniz, sabırla en ince ayrıntılara kadar inerler.

– Biz pek...

– Pardon, evet, pek rastlamadınız ama robotlarla çalışmanın usandırıcı bir tarafı var. Her şeyi doğru yapmaya çalışıyorlar. Bu da sıkıcı bir şey, kabul etmek lazım.

Sjacin ne diyeceğini bilemedi. Kevni, Zaib’e dönerek devam etti.

- Aslında jemmeye tam olarak bu. *Hayatınızın manası nedir?* Modern insanın buna çeşitli cevapları var, ancak bu cevapların hakkını verecek imkanı yok. Zerkubia’da ideal olarak bu cevapların hakkını verecek topluluklar geliştirmek ve onların yaşamasına yardım etmek.
- Evet ama insanların özgürlüğü...
- İnsanların özgürlüğü nedir? Bir topluluk olmadan insan özgür olabilir mi? Mağara adamları bizden daha mı özgürdü, yoksa hayatları doğal tehlikelerden dolayı daha mı kısıtlıydı?
- Bir açıdan daha özgürdü, bir açıdan daha kısıtlı.
- Bu anlamsız bir cevap, farkındasınız değil mi? Bir açıdan daha özgürdü, çünkü sabah kalkıp işe gitmiyordu, ancak yiyecek araması gerektiği için bizden çok daha fazla kaygı sahibiydi.
- Olabilir, nereye varmak istediğinizi anlamadım dedi Sjacin.
- İnsanın özgürlüğü, yaşadığı toplumdan ayrı, yalıtılmış bir şey değildir demeye çalışıyorum. Asıl özgürlük, mağara adamının yaşadığı zorlukları ortadan kaldıran ama onu başka kavramların kölesi yapmayan düzenlerle olur.
- Bu var diyorsunuz burada?
- Bu amaçlanıyor diyorum. Gerçekleşmese de amaçlanıyor. İnsanı yaşadığı aileden ve toplumdan ayrı *özgürleştirmek* mümkün değil, diyorum.
- Hmm, evet.
- Onun için onu kendini en iyi ifade edeceği bir topluluğa dahil ederek özgürleştirebilirsiniz. Eski dinlerin hepsinin cemaate veya sangha’ya veya kiliseye bu kadar önem vermesinin sebebi buydu. İnsanın tek başına özgür olması muhal, ya bulunduğu topluluk için özgür hisseder, ya da hayatı korkuyla geçer.
- Evet, mantıklı geliyor.
- Jemmiyelerin amacı işte bu özgürlük ortamını sağlamak. Mümkün olduğunca bir arada yaşayarak. İnsanlar birbirinden çok farklı. Bu farkların da devam etmesi lazım. Gelişmesi lazım.
- Farkların?
- Evet. Farkların çünkü geleceği bilmiyoruz. Hangi yaşama biçiminin bizi bir sonraki buzul çağından koruyacağını veya teknolojinin ötesine taşıyacağını bilmiyoruz. Bir savaş çıkarsa, bu jemmiyelerin hangisinin yetiştirdiği insanlar psikolojik olarak daha sağlıklı olabilir bilmiyoruz.
- Bir manada sosyal darvinizm sanırım bu.
- Hayır. Sosyal Darwinizm bireylerden bahsediyordu. Biz burada jemmiyelerde tecessüm etmiş yaşama biçimlerinden bahsediyoruz. Hangi yaşama biçimi insanları daha güçlü kılar? Hangisi hangisinden daha iyidir?

- Bizimki dedi gülerek Sjacin. Ben Batılı olmayı seviyorum. Batı yaşam tarzı bence...
- Hmm, robot isyanlarından beri bir kendine güven patlaması yaşıyor Batı.
- Robot isyanlarından beri mi?
- Evet. Siz ne diyorsunuz, Konvansiyon'un kurulması mı, başka bir adı mı var? Bizde insanların işlerini robotlara kaybettikleri için isyan etmeleri ve robotların bu sebeple yasaklanması anlatılıyor. O zamandan beri Batı, son yüz yıllık çöküş emarelerini unutmuşa benziyor.
- Konvansiyon bence iyi bir şey. Bize yaşattığı zorluklar var ama düşünsenize, sizin robotlarınız mesela ülkenizi ele geçirse, ister misiniz?
- Böyle bir riski sibernetikçilerimiz daima araştırıyorlar. Bizde de robotlar sınırsız değildir ancak Konvansiyon'un yaptığı gibi, pire için yorgan yakmıyoruz. Sjacin bir şeyler söylemek istedi ama aklına sadece evhamları geliyordu. Konvansiyon gerçekten de insanların daha çok iş bulması ve daha uysal olması için mi icad edilmişti? Biz robotlardan gerçekten korkuyoruz ama burada onlardan kimse korkmuyor.
- Zaib araya girdi ve artık çıkmaları gerektiğini, zaten yorgun olduklarını söyledi. Sjacin bu sözlerine çok sevindi. Evet, belki de yorgunluktan. Konvansiyon'un önemini yorgunluktan anlatamamıştı. Geleli birkaç saat olmuştu ama şimdiden çok yorulmuştu.